

Jacobus Anthonie Meessen

reis naar en in Nederlands Indië 1858-1862

Aanleiding en inleiding

Ergens in 1947 arriveerde in Zandvoort bij de familie Metz, die daar na de repatriëring uit Nederlands-Indië in een contractpension waren ondergebracht, een kist. Die kist, achtergebleven in het kamp Lampersari in Semarang, waar moeder en dochters Metz waren geïnterneerd, was door het Rode Kruis naar Nederland gezonden. Daar bevond zich naast andere zaken, ook een schrift. Een oud schrift, moeilijk leesbaar soms. Omdat het belang hiervan niet duidelijk was, bleef het schrift liggen. Bij het schrift was ook een fraai gemaakt kistje.

Bij mijn vrouw, Job Metz, achterkleindochter van Jacobus Anthonie Meessen, was steeds een vaag gevoel aanwezig: hoe komt het, dat mijn grootmoeder (Jacoba Maria Olland – Meessen) in Batavia is geboren? Jarenlang is het bij deze vraag gebleven, tot we onlangs – eigenlijk door een toeval – met de stamboom bezig gingen. Toen bleek, dat de vader van grootmoeder Olland als uitgezonden kracht in Nederlands-Indië werkzaam was geweest. Ook bleek dat hij in die tijd – we spreken over 1860 - 1880 – een bekend en begaafd fotograaf in Nederlands-Indië, en in Nederland, was geweest.

Het schrift kwam daardoor weer in zicht en er werd besloten het nader te bestuderen. Het schrift dateert uit 1858. Met pen en inkt geschreven. Omdat het al zo lang geleden is, dat het geschreven werd, is de inkt behoorlijk verbleekt. Soms wat lastig leesbaar. Daarom is het hele schrift gescand en bewerkt om een zo leesbaar mogelijk geheel te krijgen. Sommige pagina's waren zeer lastig te ontcijferen, maar het is redelijk gelukt. Van een tweetal pagina's ontbreken enkele regels door een beschadiging van het papier. Uiteindelijk is het toch een redelijk makkelijk leesbaar geheel geworden. En het moet gezegd: het is een boeiend relaas! Het is uitgegeven als facsimile onder de titel: Jacobus Anthonie Meessen, Reis naar en in Nederlands-Indië 1858 tot 1862. Verkrijgbaar bij Brave New Books.

Om het toegankelijker te maken is het geheel getranscribeerd naar bewerkbaar schrift. Het is geen letterlijke transcriptie. Zo is de spelling aangepast - b.v. VISCH is vis geworden. Belangrijke afwijking van het origineel is dat zoveel mogelijk iedere dag als een nieuwe alinea is opgenomen. En er is een indeling in hoofdstukken gemaakt. Na ieder hoofdstuk zijn enkele noten opgenomen. Sommige konden (nog) niet verklaard worden. Tevens zijn enkele afbeeldingen toegevoegd, waaronder één die door Jacobus Anthonie gemaakt is, ongeveer in 1865.

Wie was Jacobus Anthonie Meessen?

Jacobus Anthonie Meessen is geboren te Utrecht op 5 december 1836. Zijn vader was Hermanus Johannes Meessen, zijn moeder Mechteld Légue. Zijn vader was timmerman. Hierbij wil ik de opmerking plaatsen, dat waar in de huidige tijd hiermee (ten onrechte) een simpel werkman wordt gezien, het veel meer was dan alleen maar dat eenvoudige handwerk: hij bouwde huizen, maakte meubels en nog veel meer. Het is dus geen wonder, dat Jacobus ook timmerman werd. Als zodanig is hij door het ministerie van koloniën naar Nederlands Indië uitgezonden. Het schijnt wat voeten in de aarde gehad te hebben, gezien de opmerking in het begin van zijn dagboek, maar hij kreeg zijn aanstelling – 1 juli 1858 – om als timmerman op rijkskosten naar Batavia te gaan. Hij ging scheep op het zeilschip de Jason op 25 september 1858 te Rotterdam.

Van de reis per zeilschip naar Batavia doet hij boeiend verslag. Ook hier al blijkt zijn opmerkingsgave. Hij vermeldt ook, dat hij aan boord een kistje heeft gemaakt, ingelegd met fraai hout. Dit kistje is nog in ons bezit en is inderdaad zeer fraai. Een foto daarvan op pag. 8.

Aangekomen in Batavia moet hij nog wat wachten op zijn definitieve plaatsing. Na een dag in Hotel des Indes gelogd te hebben (erg duur, maar wel met zeer veel bedienden!) kreeg hij onderdak, op kosten van het gouvernement, in een simpeler logement. Omdat het duurde voor hij wist waar hij geplaatst zou worden, nam hij de gelegenheid te baat om rond te kijken. Dat deed hij dan ook volop.

Uiteindelijk kreeg hij opdracht om naar Tjilitjap te gaan. Daar in de buurt heeft hij een groot deel van zijn werkzame tijd in Indië doorgebracht, zij het, dat hij regelmatig overgeplaatst werd.

Dat neemt niet weg, dat hij zich een huis bouwde, en dat hij zijn eigen meubels maakte. Hij ging veel op jacht en ging naar veel evenementen waarvoor hij werd uitgenodigd.

Hij heeft veel gezien en meegemaakt. En heeft daar verslag van gedaan. Bovendien heeft hij in zijn verslag melding gemaakt van alles wat hij privé gemaakt heeft. En niet te vergeten: hij heeft duidelijk ingezien, dat er voor een ondernemend iemand een goed bestaan te maken viel.

Uit zijn verslag valt ook op te maken, dat hij goed werk heeft geleverd en regelmatig werd geprezen door zijn superieuren.

In deze periode heeft hij ook hard gestudeerd om het examen voor ambtenaar derde klasse te halen. Hetgeen gelukt is. Ook vermeld hij, dat hij er in is geslaagd om 2.000 gulden te sparen. Zijn inkomen was dan ook 120 gulden per maand. Voor die tijd niet mis! In een van zijn standplaatsen had hij een huis gekocht voor 30 gulden!

Wat in zijn verslag een grote plaats inneemt, is, dat hij oog heeft voor de natuur. Er staan boeiende verslagen in van zijn tochten, waarbij het opvalt dat er veel aandacht is voor alles wat hij ziet onderweg. Door zijn functie namelijk, moest hij regelmatig op reis om diverse werken te controleren.

Beschrijvingen van feesten als Chinees Nieuwjaar, de besnijdenis van een jongen, bruiloften, Javaans Nieuwjaar, bezoeken aan regenten geven een goede indruk van het dagelijkse leven (van een Europeaan...) toen!

Na terugkeer in Nederland - hij kreeg 2 jaar verlof (voor eigen rekening) trouwde hij met zijn Jansje (Johanna Alida Steenbeek) op 11 december 1862.

Hoewel hij een aanstelling had bij Waterstaat in Nederlands Indië heeft hij daar vermoedelijk geen gebruik van gemaakt. Hij ging in 1864 terug naar Nederlands-Indië, met zijn vrouw, om daar als fotograaf te gaan werken. Volgens een recent artikel (Mattie Boom, Steven Wachlin. Referentie: <http://journal.depthoffield.eu/vol21/nr36/f04nl/en>) behoort hij tot de betere fotografen uit de 19e eeuw.

In de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag bevindt zich een album met zijn foto's. Hij heeft dat samengesteld en cadeau gedaan aan Koning Willem III. Die het album op zijn beurt aan de KB heeft geschonken.

Met zijn fotografie heeft hij vermoedelijk te weinig kunnen verdienen, vandaar dat we hem later tegenkomen als stadsarchitect in Beetsterzwaag. Hij is dan onder andere verantwoordelijk voor de "kunstweg over Bergum naar Heerenveen" en de bouw van een lagere school te Tijnje. Tevens had hij kennelijk aandelen of was participant in een verzekering.

Hij overleed op 14 november 1885 in Beetsterzwaag.

Dank zij veel informatie opgedaan bij diverse organisaties zoals de Koninklijke Bibliotheek, het Nationaal Archief en het Centraal bureau voor Genealogie zijn we heel wat te weten gekomen over Jacobus Anthonie Meessen.

Deze uitgave is verzorgd door Herman Bouman, man van Job Metz, van wie Jacobus Anthonie de overgrootvader is. In de bijlage een beperkte genealogie.

Herman Bouman, november 2017

Naschrift

Uit de eerste pagina is niet geheel duidelijk of dit verslag ter plekke is geschreven of naderhand is ingevuld: gezien zijn eerste zin: “Vier jaren zijn er omgegaan sedert ik voor het eerst mijn ouderlijke woning verliet om in den vreemden rond te zwerven ...”. Toch is het zeer waarschijnlijk, dat hij het ter plekke heeft geschreven, daarvoor is het te gedetailleerd. Ook kun je aan het handschrift zien, dat - met name op de schepen - soms wat kriebelig is. Wie het weet mag het zeggen..

Het originele dagboek is vervat in een dictaatcahier, zoals dat ook nu nog te koop is. Zo hier en daar is het nogal een gekriebel, maar met geduld is het meeste goed te lezen.

Wel heb ik vrij vaak leestekens ingevoegd, omdat hij die wel heel erg verwaarloosde. Waar mogelijk probeer ik zijn schrijfwijze (gemoderniseerd) over te brengen. En soms moet ik gissen naar wat er staat. Ook heeft hij soms een wat merkwaardige schrijfwijze voor met name dieren. Die schrijfwijze heb ik aangehouden.

Zoveel mogelijk heb ik, middels noten, hier en daar wat verduidelijkt. Deze noten zijn per hoofdstuk genummerd.

Dank aan Herman Wolff, die geholpen heeft de ontbrekende noten uit te zoeken, zodat nog maar 2 noten het zonder een goede verklaring moeten doen.

Herman Bouman

aantekeningen
op mijne reis naar en door Nederlands Indië

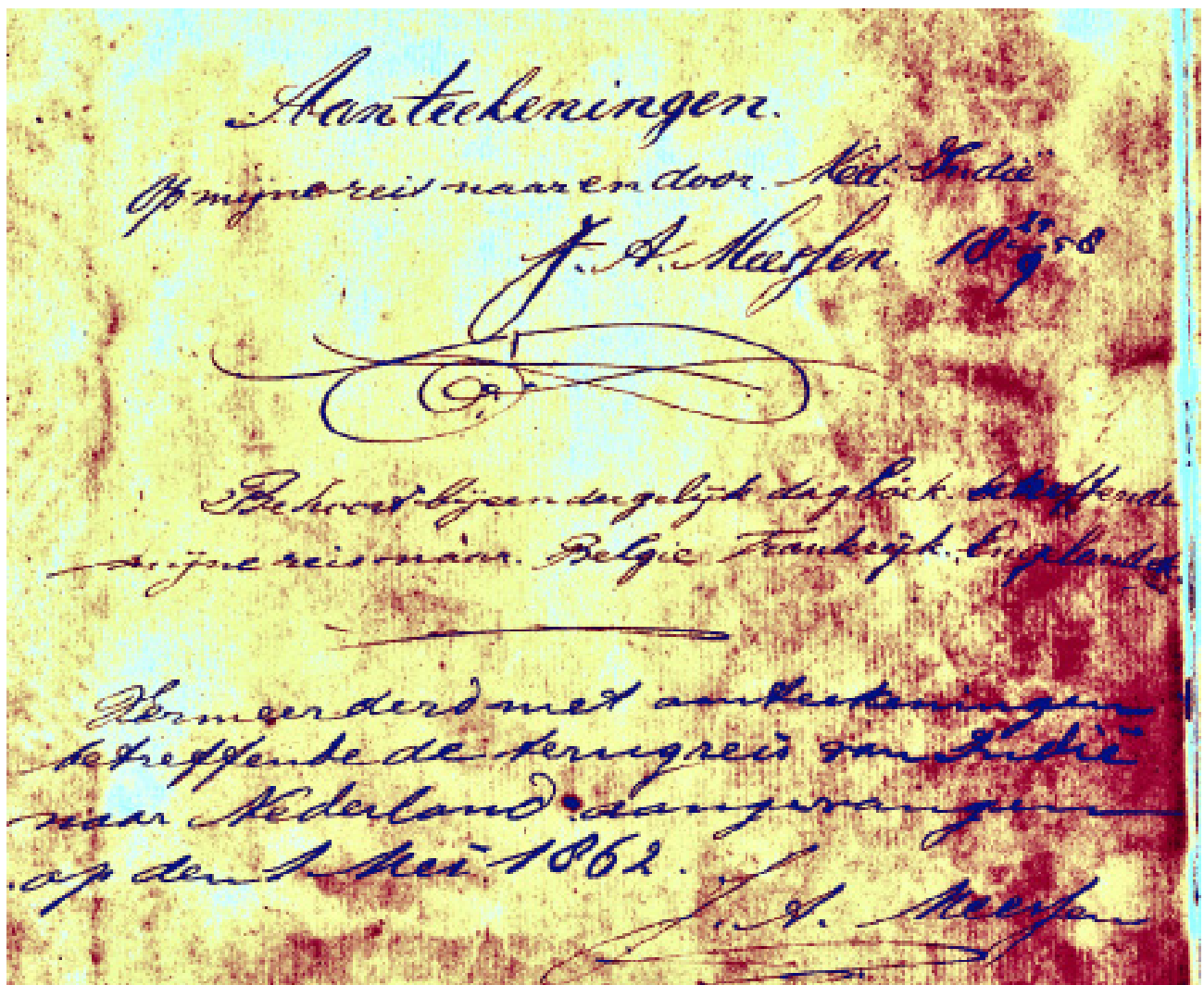
J.A. Meessen 1858

Behoort bij een dergelijk dagboek betreffende mijne reis naar België, Frankrijk, Engeland

**Vermeerderd met aantekeningen betreffende de terugreis van Indië naar Nederland,
aangevangen op den eersten mei 1862**

J.A. Meessen

Hieronder het originele voorblad van het dagboek

Vier jaren zijn er omgegaan sedert ik voor het eerst mijn ouderlijke woning verliet om in den vreemde rond te zwerven. Het doel waarmede ik dit boek aanlag was niet om het onder de ogen van vreemden te brengen, maar het moet dienen om mij het geziene en ondervondene te herinneren, terwijl ik eenmaal weder in de kring mijner familie terug gekeerd zijnde het zelve als leidraad wil gebruiken teneinde hun enige bijzonderheden uit Indië mede te delen. Dus verre voor hun die dit boek soms mochten lezen teneinde fouten en hatelijkheden te zoeken. Door recensenten!!!

De reis - 25 september 1858 tot 6 januari 1859

Na een druk heen en weder schrijven aan den minister van koloniën wist ik eindelijk in de maand juni dat ik naar Indië kon vertrekken als buitengewoon opziener van de Waterstaat. Na een grote drukte voor uitrusting en het groeten van familie en bekenden, waarin ik veel werd verhinderd door een domme verwonding aan mijn hand, brak den 25 september aan. Den dag, dat ik ouders, dierbare betrekkingen, alles moest verlaten. Met stilzwijgen ga ik dit voorbij. Een ieder die zulks een reis ooit heeft ondernomen weet wat het te zeggen is. Om 1 uur ging ik per spoor naar Rotterdam, begeleid door mijn vader. Na mijn koffers aan boord te hebben bezorgd van de Jason¹, een schip van de heren Hoboken, gevoerd door de heer Lourens, ging ik naar mijn neef van de Poll aldaar woonachtig. Na daar veel gepraat te hebben gingen wij om 12 uur des 's nachts naar het schip; daar was alles reeds beweging en drukte want om 4 uur werd het schip op sleeptouw genomen. Passagiers die afscheid namen, de laatste goederen die aan boord werden gebracht, hier en daar een dronken matroos. Ziedaar het tafereel aan de Boompjes, door de maan beschenen. Na een afscheid te hebben genomen van mijn vader en neef ging ik zoveel ik kon de zaken eens opnemen. Er waren een dertigtal passagiers aan boord, waaronder enkele zijnde bedienden van teruggaande families. Om half 4 uur kwam de kapitein aan boord. De trossen werden aangespannen, de laatste houten die ons aan wal hielden vielen los en door de stoomboot Hellevoetsluis gesleept verdween Rotterdam zachtjes aan, begroet door zeven kanonschoten en een driemaal herhaald hoera der matrozen en passagiers. Nog flauw kon ik mijn vaders zakdoek zien. Ook die verdween en ik was wederom alleen. Om 9 uur des morgens waren wij voor Delftshaven. Wederom vijf saluutschoten en een hoera, toen gebruikte ik mijn eerste kop thee aan boord en kon ik het een en ander opnemen. Er waren een 300 kippen aan boord, een menigte ganzen, eenden, duiven en kalkoenen, twee koeien, 20 schapen en 44 varkens. Na een vervelende vaart kwamen wij om 4 uur des 's middags te Hellevoetsluis, waar wij moesten blijven wachten op de sleepboot. De maaltijd aan boord was uitmuntend: een flinke bediening ondanks dat alles nog in wanorde was.

27 september. Om 4 uur werden wij weder op sleeptouw genomen door de stoomboot de Kinderdijk, naar Brouwershaven. Daar lagen nog meer schepen op goede wind te wachten, onder anderen de Zephir. Wij moesten ankeren en kregen een kleine averij aan de ankerkluis, welke echter spoedig zo wat was in orde gemaakt.

Den 28e september kregen wij bezoek aan boord van de Zephir: mevrouw Reijnst, dochter van generaal van den Bosch, waarvoor ik veel had gewerkt (onder anderen ook). Des avonds kregen wij de zeeloods aan boord en om om 9 uur de 29e september gingen wij met een goede wind onder zeil. Omtrent 2 uur zag ik voor het laatst de Hollandse kust en kregen wij de voorboden van zeezieken aan boord. Het was mooi weder en een prachtige sterrenhemel waaraan de comeet meer dan ooit schitterde.

30 september waren wij tussen de Engelse en Franse kust, maar ongelukkig tegenwind. Daardoor werkte het schip nogal en zag men haast niemand der passagiers verschijnen. Alle waren zeeziek. Een jongedame en ik hebben niets van die benauwde kwaal geweten. Om 9 uur des avonds ging de loods van boord. Daartoe werden er vuurpijlen afgestoken om een schuit aan te roepen. Zulks maakte op zee bij een donkere lucht een heerlijk effect.

1 oktober waren wij in de ruimte en konden daardoor meer van de wind profiteren. Echter werkte het schip nog erg en zulks werd met de middag niet beter toen er een kleine stoker opkwam. Ik zag in de loop dezer dag onderscheidene schepen die terugkeerden.

2 oktober hadden wij het eiland Wight in het gezicht, maar door nevels niet erg zichtbaar. Zulks werd tegen de middag beter, alstoen konde ik zelfs mensen onderscheiden.

3 oktober waren wij bij Portland genaderd. Vandaar naderde ons een vissersboot. De kapitein liet twee flessen in zee werpen: een vol met brandewijn, de andere met een brief aan de heren reders. Die mensen weten wat dat beduidt en bezorgen zulk een brief altijd. Bijzonder vlug zijn deze lieden van die flessen op te strijken. Voor brandewijn zouden zij een moord begaan.

4 oktober altijd nog dezelfde ongunstige wind. Om 4 uur des 's middags kwam er een boot ons op zijde tegen. Wat jenever en stukken spek gaf hij ons, wat vis, heerlijk vers en fijn. Tegen de avond werd het doodstil, maar een zware regenbui.

5 oktober om 10 uur des morgens hadden wij Falmouth in het gezicht.

De 6 oktober kregen wij een kleine storm welke in de loop van de dag toenam zodat wij met dichtgereefde zeilen liepen.

De 7 oktober was het nog meer gedurende de nacht toegenomen, zodat ik des morgens aan het ontbijt handen te kort kwam om alles vast te houden wilde ik het niet zien omvallen. De zeezieken werden er niet beter op, zulks kan men wel begrijpen. Het schip schepte dan ook trouwens haast water zo steigerde het. Om 4 uur liep ons de Engelse brik Julia voorbij. Wij seinden en verzochten hem ons te rapporteren. Door het schommelen waren een veertigtal kippen vrij geraakt. Alles ging op de jacht: zes kippen vlogen in zee en de andere alle gevangen; niet zonder dat de een of ander een bloedende neus viel.

8 oktober. De storm was enigszins uitgewoed en had ons een gunstige wind bezorgd. Zonderling is het die uitdrukking van genoeg bij de passagiers na een storm te zien, zoude een ieder soms denken een zeeheld te zijn na een doorgebrachte storm?

9 oktober. Hoewel schaalder hadden wij nog dezelfde wind. Om 10 uur op de hoogte van kaap Lezard. Een zware regenbui. Het is 14 dagen reeds dat ik van huis ging. Tot nog toe een slechte reis gehad want gewoonlijk in drie dagen loopt men het kanaal uit en nu 11 dagen. Er in zijnde zijn wij er nog in.

10 oktober. Gedurende de nacht ruw weder en hoge zeeën. 's Morgens keek ik op het dek komende eens naar de lucht zonder om het slingeren te denken, daardoor viel ik en rolde van stuurboord naar bakboord, gelukkig zonder veel letsel. Het leven aan boord is nu zeer geregeld: om 7 uur thee of koffie om 8 uur ontbijten, altijd vers gebakken brood. Om 11 uur koffie, om half 1 uur middagmaal om 4 uur thee en om 7 uur nog brood. Zo gaat het iedere dag.

11 oktober. Gedurende de nacht zijn wij in de Spaanse zee gekomen. Vreemd genoeg hadden wij in het kanaal helder groen en hier hemelsblauw zeewater. Om 1 uur 's middags zag ik enige bruinvissen (door de matrozen om hun gelijkenis op varkens "de boer met zijn varkens" genoemd). Zij zijn een of anderhalf el² lang en smakelijk, hoor ik, om te eten. Zij laten zich ook makkelijk vangen daar zij kort bij het schip en altijd boven water zwemmen. Des avonds bij donker en goed weder is het nu een schoon gezicht om het vuur der zee (zeesterren genaamd) te zien. Zulks komt door het salpeter.

12 oktober. De ons gunstige wind was omgelopen en daardoor moesten wij kruisen. Des middags zagen wij een mast met ra's en touwwerk in zee drijven; mogelijk van een verongelukt schip. Later zagen wij nog een groot watervat. Daar ons echter de wind gunstig werd liet de kapitein niets opvissen.

13 en 14 oktober liepen wij met lijzeilen bij vooruit. Om 8 uur des morgens hadden wij vier schepen in het gezicht, allen echter ver weg. Deze dag was de kapitein 25 jaren getrouwd. Hij gaf een feest, algemene traktatie en des avonds bij de maneschijn dansten er sommigen.

15 oktober: windstilte.

16 oktober echter een fikse bries. Reeds drie weken hebben wij Holland nu achter de rug.

17 oktober: windstilte, welke echter tot storm oversloeg. Deze hield twee dagen aan. Majestueus is het gezicht op die hoge golven bedekt met schuim, soms over het schip heen slaande en alles dopende. Echter gingen wij goed voorwaarts,. Hoewel de zee nog hoog stond bedaarde het weder den 19e

oktober enigszins. Wij waren toen op de hoogte van Madera. Daar het echter ver weg lag, kon men het niet dan uit de mast zien. Wel raadde men het mij met de hoge zeeën af, maar ik kon de lust niet bedwingen en ging omhoog. Ik zag echter niets dan een blauwe vlek op de horizon. Maar het gezicht van bovenaf op de woelige zee was schoon. Doch elkeen die met een hoge zee in de mast wil gaan raad ik aan zich te bedenken of hij wel sterk genoeg is om zich vast te houden, want ik geloof dat ik meer dan 30 à 40° heen en weder ging.

20 oktober kregen wij een schip in het gezicht. De wind was zo flauw dat wij des avonds hem pas hadden ingehaald. Het was een Fransman en naar Indië bestemd. Wij bleven gedurende de nacht bij elkander en konden de klok en de hond zelfs horen.

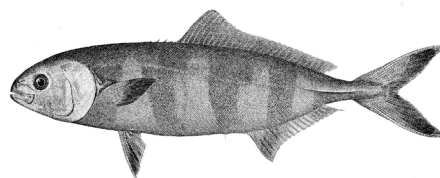
21 oktober waren wij hem om 12 uur al uit het gezicht. Het was geducht warm. Wij bevonden ons ook in de Afrikaanse wateren. Om 9 uur ging ik te bed en door de warmte om 2 uur alweder op. Het was een heerlijke nacht, en schone maneschijn. Geheel en al tot denken gestemd. Om 4 uur gebruikte ik een kop thee en toen nog wat slapen.

De 22e oktober om 7 uur bevonden wij ons tussen de Canarische of wester eilanden. Om 9 uur kregen wij het hoge eiland Tenerife in het gezicht met zijne zich in de wolken verliezende piek van Tenerife.

23 oktober: reeds vier weken van huis.

De 25e oktober, door de warmte een voorval van hondsdelheid aan boord gehad. Zonder genade werd het arme dier, vroeger de speelmakker van iedereen, in zee gesmeten. Wij hebben het nu om 6 uur al donker en om 6 uur komt de dag aan. Zulks is in de keerkringen altijd snel en haast zonder overgang.

27 oktober zag ik kort bij het schip een loodsmannetje zwemmen. Dit is een visje evenals een baars, maar wit en zwart gestreept. Het vergezelt altijd de haaien, want doordien die blind zijn³, zo wijzen zij de prooi aan. Men wierp een stuk spek uit aan een grote haak maar jammer genoeg kwam de haai niet te voorschijn.

28 oktober stierven er twee varkens door de hitte. Het pek van de planken dat smelt, zodat de benen blijven vastzitten.

30 oktober: vijf weken van huis. Des avonds hadden wij een concert aan boord van enige passagiers op de viool en fluit. Zulks was op het water een mooi gehoor.

31 oktober. In de loop dezer dag een menigte vliegende vissen gezien. Deze vissen kunnen zich uit het water opheffen en vliegen dan zolang tot hunne vleugels droog zijn. Zij werden door enige teuters⁴ achtervolgt: een dikke vis die er veel verslindt. Beide soorten zijn smakelijk om te eten.

1 november goede wind maar warm. Deze dag zag ik een haai zwemmen op enige afstand van het schip. Tussen beide kwam hij met zijn vinnen boven het water, na mijn schatting was hij zowat vier à vijf el lang.

2 november zag ik weder vliegende vissen en ook een paar albercoren⁵. Deze zijn als een elft maar vuurrood en smakelijk om te eten.

3 november zag ik een paar neptulanussen⁶, dit zijn beestjes van één à anderhalve palm⁷ groot. Dit diertje heeft op zijn rug een soort van zeil zitten, zulks kan het naar willekeur uitzetten en zeilt zodanig over de oppervlakte der zee. Hoe rijk toch is de natuur en hoe schoon is elk wezen toegerust.

5 november hadden wij 86° warmte. Des avonds staat alles in gloed door het lichten. Zulks is in Indië en de keerkringen niets ongewoons.

6 november. Goede wind. Wij liepen vandaag een schip op, hetwelk Alfonse Cesare heette, een Frans fregat bestemd naar Batavia. Vandaag zes weken van huis.

7 november. Wij hadden weder een schip in het gezicht. Volgens de kapitein gebeurt dat hier meer, doordien de schepen onder de linie⁸ soms weken stil liggen. Men ziet onder de matrozen reeds veel